

Moderne importord i språka i Norden

Titel: Oljeterminologien: røynsler med vinning og tap

Forfatter: Johan Myking

Kilde: Moderne importord i språka i Norden I.
Med 'bil' i Norden i 100 år. Ordlaging og tilpassing av utalandske ord,
2003, s. 82-91

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/min/issue/archive>

© Novus forlag 2003

Betingelser for bruk af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Oljeterminologien: røynsler med vinning og tap

Johan Myking

Bergen

Innleiing

Det skal ein gong ha hendt at ein nordmann tilsett i eit større norsk oljeselskap sende eit brev til ein norsk bransjeorganisasjon innanfor fiskerinæringa. Brevet var skriva på engelsk, og mottakaren vart så provosert at han svara på islandsk. Det vart såleis ingen stor PR-vinst for avsendaren. Seinare på 1980-talet gjekk statsoljeselskapet Statoil i spissen for å fornorska oljespråket, då norsk vart innført som arbeidsspråk på oljefeltet Gullfaks. Dette har vore rekna som ei språkpolitisk storhending og varsel om ei radikal kursendring. Men då underskrivne og to kollegaer i ettertid vart intervjuet om dette arbeidet i internbladet i februar 2002, vart intervjuet trykta på engelsk ("Norwegianisation was worthwhile", *Status. House journal for the Statoil group. February 2002*, s.13).

Tittelen på innlegget er såleis bra motivert, for det har vore både vinningar og tap på dette området. Temaet er ikkje valt fordi det har "nyhetens interesse", derimot har vi no fått fornorskingsarbeidet i oljeverksemda såpass på avstand at det går an å stilla kritiske spørsmål om kva som vart oppnådd: Kva plass har norsk oljeterminologi hatt i arbeidet for å unngå domenetap for norsk? Kom det varige og sikre resultat ut av dette arbeidet, og har den modellen for terminologisk språkplanlegging som vart vald, noko ikkje-særnorsk å læra oss ved inngangen til eit nytt tusenår? Kan det overførast erfaring frå dette prosjektet til nye store terminologiske utfordringar for neste hundreår?

Lærdommar må eventuelt finnast på minst tre nivå: terminologimetodisk, språkpolitisk og språkstrukturelt, med vekt på dei to siste i denne samanhengen. Det språkpolitiske er viktig fordi oljespråket tidleg fekk ein sterk symbolfunksjon knytt til overlevingsevna for norsk språk, det språkstrukturelle fordi terminologioverføring medfører at kvaliteten på fagtermane må vurderast i lys av norsk språkkultur, normer for god orddanning og handtering av innlån generelt, sjølv om det er fagspråk det handlar om.

Terminologi: funksjonar og tilnæringsmåtar

Oljeterminologien (sjå Roald 1985) vart til som ein kombinasjon av to viktige prototypiske tilnærmingar til terminologi. Vi kan kalla dei

- den "klassiske", Wüster-baserte tilnærminga til terminologiarbeid, med basis i Wien og Nord-Europa, mellom anna sterkt knytt til standardisering,
- den språkplanleggingsorienterte, slik den kjem til uttrykk i språksamfunn som Katalonia og Quebec, i nordisk samanheng særleg Island.

”Symbolfunksjonen” ved terminologiarbeidet, er viktig i denne samanhengen: Eit terminologisk utbygd nasjonalspråk som kan brukast på avanserte område av samfunnslivet, er viktig for heile språksamfunnet fordi det gjev språkpolitisk sjølvkjensle. Denne funksjonen kan vi setja opp mot den ”kommunikative” funksjonen: Terminologiarbeidet ordnar fagleg kunnskap og gjer han tilgjengeleg for bruk og utveksling på tvers av språk. I norsk samanheng har oljeterminologien fungert overmåte viktig på det symbolske planet, som kulturpolitisk manifestasjon. Men denne terminologien er samstundes utvikla på grunnlag av etablerte terminologiske metodar og prinsipp.

Overflattisk sett kunne kanskje ”symbolfunksjonen” seiast å vera kjennemerket på språkplanleggingsorientert terminologiarbeid, i motstrid til ”kommunikativ”. Det finst utan tvil dei som ser på ”Wüster-orientert” terminologi berre som eit sett av metodar og teknikkar, og motsett, dei som meiner at språkplanlegginga har eit utilstrekkeleg metodeapparat for terminologiarbeid. Dette er ei grov overforenkling som ikkje passar på den faglege forståinga som dominerer i det nordiske terminologimiljøet, men som likevel vert diskutert. Etter mi vurdering er det ingen tvil om at den sosiolingvistiske dimensjonen er tydeleg og aldri langt borte frå det nordiske terminologiske medvitte, slik det m.a. kjem til syne i Nordterm-samarbeidet.

Blandingsøkonomi og ”inntrykksstyring”

På 1970-tallet var oljeselskapa lite interesserte i økonomisk eller språkleg fornorsking. Men på 1980-talet vart den amerikanske dominansen utfordra av fornorskingssprossar, både i økonomisk og i språkleg-kulturell meining. Multinasjonale oljeselskap fekk i større grad konkurranse av norske oljeselskap, og både i dei multinasjonale og dei norske selskapa vart det stadig fleire nordmenn i leiande stillingar. Den formelle og teoretiske opplæringa auka sterkt, og det vart teke i bruk norskspråkleg opplæringsmaterieil.

Som det første norske oljeselskapet fekk Statoil operatørsvar for eitt av felta på norsk sokkel, Gullfaks-feltet, som vart sett i drift i 1985. Dette skulle få ein viktig språkleg-kulturell effekt i og med at Statoil vedtok å bruka norsk som arbeids- og administrasjonsspråk for Gullfaks. Konsekvensen var såleis at det totale arbeidsmiljøet på mange plattformer vart prega av norsk språk: Ikkje berre av norske fagtermar i trong tyding, men av norskspråkleg skilting og anna språkleg materiale, likevel alltid med terminologien i sentrum.

Statoil si rolle i denne samanhengen er interessant. I eit breitt perspektiv kan fornorskingssprossen tolkast som ei form for *inntrykksstyring*. Uttrykket er henta frå det som i sosiologien gjerne kallast ”symbolsk interaksjonisme” og viser til at individ eller grupper medvite forsøker å presentera eit bilete av seg sjølv som er gunstig (Sæbøe 1999, Myking og Sæbøe 2000). Statoil handla ut frå straumdrag og haldningar som gjorde seg gjeldande i samfunnet tidleg på 1980-talet. For Statoil var det viktig å profilera seg som eit norsk oljeselskap, med norsk som arbeids- og administrasjonsspråk, for å innfri dei forventningane samfunnet hadde.

Samstundes vart dette eit viktig signal til dei andre oljeselskapa. Det er gode grunnar til å tru at Statoil fungerte som ein språkleg-kulturell ”avant-garde” og rollemodell overfor andre oljeselskap, i første rekke operatørselskapa. Om det såleis var Staten som sette sin språkpolitikk direkte ut i livet gjennom Statoil, er eit definisjonsspørsmål, sjølv om dette på

mange måtar samsvarer med klassisk norsk sosialdemokratisk blandingsøkonomi. Det er òg nærliggjande å retta søkjelyset mot den rolla einskildindivid spelte internt i Statoil. Selskapet hadde fleire aktive pådrivarar i form av unge norske ingeniørar med stor grad av påverknadsmakt og idealistisk innstilling. Når dei verkelege premissane bak fornorskingsarbeidet skal klårleggjast, må vi rekna med eit samansett bilete, der kulturelle motiv hjå einskildmenneske får innverknad på dei økonomisk-strategiske prosessane.

I dag kan vi slå fast at den rollemodellen som var effektiv på 1980-talet, ikkje fungerer slik lenger. Suksessen er ikkje absolutt, og på mange måtar er fornorskingsprosessen sett i revers: Det store Troll-feltet er både prosjektert og sett i drift med engelsk som arbeidsspråk, trass i at mange av dei miljøa som har stått bak, er identiske med dei som dreiv fram Gullfaks-utbygginga. Det har ikkje skjedd endringar i offentleg lovgjeving som sikrar domenet for norsk, og alt i 1998 varsla Statoil-leiinga overgang til engelsk som konsernspråk (Statoil-direktør Harald Norvik til *Dagens Næringsliv* 8.8.98), noko som seinare er gjennomført. Det andre store industri- og oljeselskapet, Norsk Hydro, gjorde vedtak om dette endå tidlegare (internbladet *Profil*, 11/1998).

I tillegg til dette vart det tredje norske selskapet, Saga petroleum, seld og delt opp mellom dei to store, Norsk Hydro og Statoil i 1999. Saga Petroleum var eit heilprivat og heilt ut norskeigd selskap. Det mest kjende oljefeltet selskapet hadde ansvaret for, Snorre, har norsk arbeidsspråk. Det er litt interessant å notera seg at dette selskapet i 1998 opna lokalkontor i Tórshavn, og noko av det første dette kontoret gav støtte til, var utviklinga av ei færøysk teknisk ordbok. Om dette kunne ha ført Saga inn i ei ”modellrolle” for færøysk oljespråk, tilsvarende den Statoil hadde for norsk, vil vi altså ikkje få svar på.

Desse eksempla viser at terminologisk språkplanlegging på godt og på vondt i høg grad er styrt av tendensar og endringar i marknadsøkonomien. Statoil vart børsnotert frå 2001 og har no ein internasjonal marknadsstrategi, medan rolla på 1980-talet var å sikra norsk kontroll med ressursane på norsk kontinentalsokkel. Desse grunnleggjande ulike marknadsstrategiane kjem til uttrykk i to heilt ulike språkpolitiske strategiar.

På kort sikt kan ein likevel oppsummera at dei dei mest negative spådommane ikkje slo til. Det er eit faktum at norsk språk er i bruk i ikkje liten grad i dei store operatørselskapa. Det rår pragmatiske haldningar til språkspørsmålet, og det finst ingen konsekvent ideologi verken for eller mot norsk språk i seg sjølv. Norsk språk er truleg best og mest gjennomført i leiarsjikt og landbaserte organisasjonar i selskapa. Bruken av engelsk, både som kommunikasjonsspråk og som innslag i norske tekstar, er vanlegare di nærare det praktiske grunnplanet ein kjem. Norsk er det saklege, nøytrale og skriftspråksbaserte registeret, medan engelsk er vanlegare i mindre gjennomarbeidde, meir spontane og munnlege samanhengar. Ein ”moderat” språkvernpolitikk er synleg hjå styresmaktene, særleg i Oljedirektoratet (*Statsspråk* 2/2002). I lys av den nye språkpolitikken i Statoil og Hydro kan utviklingstendensen sjølvstøtt verta meir negativ innom kort tid, og biletet er derfor svært samansett. Alt etter kva for aspekt ein tek for seg, kan den såkalla ’domenedynamikken’ i oljespråket analyserast ulikt.

Domenetap og domenedynamikk

Omgrepet ’domene’ er nytta både innanfor fagspråkteori og sosiolingvistik. Det kan definerast på to måtar, som er nært samanknytte: som ’fag’- eller ’kunnskapsområde’,

eller som 'sosialt bruksområde for eit språk'. For å kunna auka beskrivingskrafta av det prosessuelle ved språkplanlegging, er det gjort framlegg om desse spesifiseringane av omgrepet (fullstendig oversyn med definisjonar i Laurén, Myking, Picht 2002):

- *domeneerobring* (domæneerobring/domänerövring/domain conquest/Domäneneneroberung) – det at eit språk utviklar dei faglege kommunikasjonsmidla som trengst for å kommunisera på alle faglege nivå på eit område som til dess ikkje (eller ikkje fullnøyande) har rådd over slike middel.

Fornorskinga av oljeterminologien på 1980-talet passar som døme på dette. Det naturlege neste steget burde då ha vore konsolidering gjennom *domeneutviding* eller *domeneopdyrking*, men vart i staden følgt av varsel om det motsette, nemleg

- *domenetap* (domænetab/domänförlust/domain loss/Domänenverlust): Tap av evna til å kommunisera på morsmålet på ALLE faglege nivå innanfor eit kunnskapsområde på grunn av manglande vidareutvikling av dei fagspråklege midla som trengst.

Stansen i terminologiarbeidet på 1990-talet er ein naturleg indikasjon på ein slik fase, medan overgangen til engelsk som konsernspråk må tolkast som noko endå sterkare, som

- *domenefråskrivning* (/domænefraskrivelse/domänövergivande/domain renouncement/Domänenaufgabe): Frivillig eller tvungent avkall på å bruka morsmålet i fagkommunikative samanhengar i fleispråklege miljø.

Domenedynamikken i oljespråket må derfor beskrivast slik: Frå domeerobring til ei bryting mellom domenetap og domeneutviding, og vidare mot ein tendens til domenefråskrivning. Frå normativ språkpolitisk synsstad var det sjølvsagt å vona at det neste logiske steget vart 'domenegjenerobring'.

Kulturskiftet og blandingspråket

Etter dei første oljefunna på slutten av 1960-talet gjekk norsk arbeidsliv inn i eit "kulturskifte", fordi Noreg måtte importera kapital, teknologi og kompetanse frå den anglo-amerikanske kultursfæren. Mange ottast at oljeverksemda dermed skulle fungera som eit bruhovud for språkleg og kulturell "kolonisering", manifestert som blandingspråk og språkleg "smitte" på norsk allmennspråk, til dømes ord som *blowout* og *offshore*, *engineering* o.fl.

Det oppstod ein spontan språkbruk som kom til å prega den fagspråklege kommunikasjonen, både munnleg og skriftleg. Det utvikla seg eit blandingspråk mellom engelsk og norsk, ein prosess som med nokon rett kan kallast "pidginisering". Denne spesielle språkbruken er ei kodeblanding som byggjer på norsk syntaks, norsk bøyingsmorfologi og i hovudsak norsk fonologi, men med innlånte leksikalske element frå engelsk. Fleirtalet av desse leksikalske elementa er termar, særleg som substantiv.

I slikt autentisk blandingspråk kan det m.a. heita "å skifte spoolpiecen downstream" i staden for "å skifte rørstykket nedstrøms", og "rougnecknen disconnecter drill pipe på

(drill) flooren” i staden for ”boredekkarbeideren kopler fra (bore-)rør på (bore-)dekket”). Og ”Når borerørene koples sammen, kjøres den ”automatiske tool joint inspection device’en” for å sjekke at rørkoplingene er rutinemessig utført” (Sæbøe 1999). Dette er eksempel på direktelån: Orda er frå éin synsvinkel norske — dei kan få norske bøyingsendingar og brukast i vanlege norske setningar.

Mange nordmenn reagerte negativt på den ”cowboy-stilen” som kjenneteikna den nye arbeidskulturen, men blei etter kvart sosialiserte inn i den. Det utvikla seg ein sterk og kollektiv identitet som ”oljearbeidar” og denne identiteten byggjer opp om både det kollektive medvitnet og stoltheita i gruppa (Sæbøe 1999, Myking og Sæbøe 2000). I denne samanhengen spelar språket ei svært viktig rolle: Blandingsspråket er ikkje noko som berre vert brukt for å omtala saksforhold, det har ikkje berre ein referensiell funksjon. Blandingsspråket har i tillegg ein viktig *sosial* funksjon. Det vert eit uttrykk for dei normene og verdiane som eksisterer i kulturen, samstundes som det verkar til å styrkja kulturen si tru på seg sjølv. Når dette er sagt, så var ikkje alle innanfor verksemda sjølv like positive til denne språklege varieteteten: ”Og for all del få vekk blandingsspråket,” skreiv ein sentral aktør i *Språknytt* nr 4, 1983.

Ordnormering i allmennspråk og fagspråk

Det har i norsk samanheng vorte vanleg å operera med to typar tilpassing av lånord (Sandøy 2000):

- 1) ’Norvagisering’ – ortografisk og fonologisk tilpassing. Døme frå oljespråket: *kelly* og *driller* (med norsk uttale), *derrick*
- 2) ’Fornorsking’ – det å laga eit norsk avløyingsord på sjølvstendig grunnlag. Døme frå oljespråket: *derrick* → *boretårn*, *kelly* → *drivrør*

Desse døma viser at dei to strategiane i praksis konkurrerer, og at ein i ein strengt normativ terminologisk prosess må prioritera mellom dei. ’Fornorsking’ har vi òg i døme som *rørkoplingshylse* og *drivrørshylse*, men det er usikkert om dei konkurrerande norske ekvivalentane *musehull* og *rottehull* fell inn under omgrepet ’norvagisering’, sidan dei er omsetjingslån som resulterer i ein ”tom” semantikk. I alle fall kan vi seia at ’fornorsking’ som strategi står i klår motsetnad til det vi kunne kalla ”minimumstilpassing”, om så denne minimumstilpassinga er fonologisk, ortografisk eller morfologisk.

Når det gjeld løysingane som vart føretrekte i arbeidet med oljeterminologien, kan vi kort og godt slå fast at ’fornorsking’ dominerer totalt, og at systematisk, medviten norvagisering ikkje var noko reelt alternativ. Norvagiseringsløyningar vart tvert om systematisk valde vekk når det i det heile fanst slike alternativ, men norvagisering som planfast strategi hadde heller ikkje på den tida fått nokon fagleg eller språkpolitisk status som gjorde det til eit konkurranseført alternativ, i alle høve ikkje i stor skala.

Det finst derimot ei rekkje haldepunkt for å hevda at fornorsking svarer til ei rekkje fagleg motiverte behov hjå brukarane og til aksepterte, idealiserte terminologiske løysingar og prinsipp. Samleis kan det hevdast at norvagisering i denne konteksten ofte vart oppfatta som artifiiselle ”språkrådske” løysingar og dermed vart ein negativ godtakingsfaktor hjå brukarane.

Dei reelle vala stod derfor i praksis mellom autentisk hybridnorsk og/eller direktelån- ing på eine sida, og ulike typar fornorskingsløyningar – altså avløyingsstrategiar – på den andre. Samstundes kan det påvisast at vi i nokre tilfelle gjekk lenger enn Språkrådet tilrådde i å velja vekk minimumstilpassinga, som i tilfelle *rottehull*, *musehull* og *kelly*, kanskje òg *derrick* m.fl. – og at vi på den måten la grunnlaget for våre aller største konflik- tar og protestreaksjonar. (Jamfør *Oljeordliste*, 1983.)

Allmennspråkleg ordnormering må gje rammer, men orda vert ikkje tekne i bruk etter formelle vedtak, og dei kan heller ikkje gjerast absolutt forpliktande i spesifikke bruks- kontekstar. I dette lyset kan både norvagisering og fornorsking fungera som produktive strategiar som gjev språkbrukarane i det norske språksamfunnet eit *tilbod*. Språkfagleg ekspertise utstyrer desse strategiane med fagleg legitimitet, og norvagisering er ikkje nokon produktiv mekanisme som er driven fram nedanfrå, dvs. frå den vanlege språk- brukaren utan lingvistisk skulering eller metaspråkleg medvit.

Terminologisk ordnormering nøyer seg derimot ikkje med å vera eit tilbod, for termi- nologi kan styrast inn i forpliktande bruk fordi kontekstane let seg avgrensa og definera mykje strammare (men ikkje fullstendig). Språkfagleg ekspertise er ikkje einerådande, tvert om helst underordna den ekspertfaglege tenkinga innanfor sjølv det fagområdet det er tale om. Det vil seia at utforminga av det språklege uttrykket òg er underlagt ekspertfa- gleg refleksjon, men då av dei som ”eig” sjølv omgrepet og skal kommunisera om det. Då er det to omsyn som står mot einannan:

- Omsynet til det kjende og innarbeidde, der uttrykket sjølv ikkje skal sperra for omgrepsinnhaldet, men berre vera ein ”message conveyor”.
- Omsynet til at omgrepsinnhaldet skal komma til syne i uttrykket på ein klår, systema- tisk og onomasiologisk korrekt måte, dvs. det omsynet vi samanfattar under omgrepet ’motivasjon’.

Motivasjon krev bruk av dei vanlege produktive orddanningsmekanismane i språket som alle rår over – motivasjon er derfor ikkje ein mekanisme som krev språkfagleg legit- imitet og starthjelp, det er nok at eksperttanken innanfor fagfeltet vert skjerna.

Sluttproduktet av den eine eller den andre strategien derimot, det må byrnast mot dei vanlege akseptfaktorane. Og det er slett ikkje sikkert at prinsippet om motivasjon, som ofte står sterkt i ein terminologisk *produksjonsprosess*, er det som resulterer i suksess i *resepsjonsfasen*. Ofte er det tvert om slik at motiverte løyningar som terminologen vil ha, ikkje vert godtekte av brukaren. Dette kan òg variera frå term til term.

Mottakarproblemet – eit akseptproblem

Eitt av dei vanlege problema når ein lagar avløyningar er at strategien lett fører til uheldig lange uttrykk. Det er inga uvanleg oppfatning at avløyingsord er lange, tungvinne og kunstige, medan dei er *meinte* å vera velforma, meiningsberande og lette å forstå, og dette dilemmaet er ei gammal innsikt.

Det finst både folkelege oppfatningar av kva ”godt” og ”dårleg” er, og prinsipielle ret- ningslinjer som eit stykke på veg kan brukast. Uheldige eigenskapar ved lånord kunne ein forklara som manglande evne eller vilje til å følgja slike retningslinjer. Eller ein kunne forklara dei som resultat av typologiske og strukturelle skilnader mellom det långjevande språket (dvs. engelsk) og dei nordiske språka (folkeleg uttrykt: ”norske ord er så klum-

pete, engelske er så korte og hendige”). Begge desse forklaringsmåtene er normative på ein negativ måte.

Eg gjer derfor framlegg om at diskusjonen om ”godt” og ”dårleg” prøver å byggja på noko meir enn dårleg ordlagingssevne, og at vi i staden prøver å gjera oss nytte av innsikter frå nyare språkbruksteori. Denne teorien har teke opp mange problem som terminologisk teori lenge har prøvd å løysa, og formulert nyttige innsikter om kommunikativ kvalitet. Grices teori om samtaleprinsipp er kanskje det fremste dømet. Kognitivt orientert lingvistik har diskutert omgrep som motivasjon og transparens, og ei viktig innsikt frå nyare språkbruksteori er prinsippet om *ikonisitet* slik det t.d. er formulert av Talmy Givón (1985, ”the iconicity metaprinciple”. Sjå Myking 1998 for nærare diskusjon). Problemet med unødvendig lengd og kompleksitet bør i alle fall eit stykke på veg kunna forklarast ut frå dette prinsippet.

Eit døme: norsk boreterminologi

Som døme kan vi ta nokre utvalde autentiske termar frå romanen *Svart regn* (Magnar Johnsgaard 1995), og jamføra dei med normerte synonym frå databasen NOT ved Norsk termbank. Termar i venstre kolonne er henta frå romanen, og vi må rekna dei som norske i og med at dei er morfologisk integrerte i teksten, gjennom artklar for genus og numerus (som eg har sløyfa her). Norsk oljeboringsterminologi er eit godt døme på terminologi som har vore sterkt utsett for normative inngrep gjennom tradisjonell terminologisk prosedyre i komitear der fagfolk og språkfolk samarbeider (ikkje alltid konfliktfritt). Engelsk er derfor i svært stor grad skifta ut, både som lingvistisk modell og når det gjeld dei konkrete uttrykka:

SVART REGN

kick
tripp
joint
riser
floor
kelly
mudpit
derrick
driller
catwalk
doghouse
drawwork
musehull
piperack
drill bit
boresjef
rottehull
drillpipe

DATABASEN NOT

BRØNNSPARK
*KJØRING (av borestreng)
SKJØT
STIGERØR
BOREDEKK
DRIVRØR
SLAMTANK
BORETÅRN
BORER
RØRBRO
BAKROM TIL BORERHYTTE
HEISESPILL
RØRKOPLINGSHYLSE
RØRLAGER
BOREKRONE
DRIVRØRSHYLSE
BORERØR

roustabout	DEKKSARBEIDER
monkeybord	TÅRNPLATTFORM
borestreng	
shaleshaker	VIBRASJONSSIKT
rotasjonsbord	

Reknar vi i bokstavar eller stavingar, ser vi lett ein tendens til at dei normerte termene er lengre enn dei opphavlege, streken representerer ei grov oppdeling. Dette er eit vanskeleg kriterium å operera med, og det er meir forsvarleg å definera 'lengd' som *morfologisk kompleksitet*. Verksame mekanismar i overføringa til norsk har her vore:

1) *Ekvivalent kompleksitet – eitt eller to element:*

joint	SKJØT
mudpit	SLAMTANK
driller	BORER
catwalk	RØRBRO
drawwork	HEISESPILL
piperack	RØRLAGER
drill bit	BOREKRONE
shaleshaker	VIBRASJONSSIKT

2) *Morfologisk ekspansjon:*

a) *ellipse i engelsk:*

(well) kick	BRØNNSPARK
(drill) floor	BOREDEKK
(drilling) derrick	BORETÅRN

b) *frå opak til kompleks:*

tripp	KJØRING
kelly	DRIVRØR
roustabout	DEKKSARBEIDER

c) *frå semantisk til morfologisk motivasjon:*

doghouse	BAKROM TIL BORERHYTTE
musehull	RØRKOPLINGSHYLSE
rottehull	DRIVRØRSHYLSE
monkeybord	TÅRNPLATTFORM

d) *frå avleiing til samansetjing:*

riser	STIGERØR
-------	----------

e) *auking av talet på samansetjingsselement:*
 monkeybord TÅRNPLATTFORM

Her er ikkje poenget om dei normerte termene kvar for seg har ein kompleksitet eller andre eigenskapar som gjer dei akseptable eller mindre akseptable. Det er vel tvilsamt om treledda samansetningar av typen *tårnplattform* i seg sjølv er spesielt vanskelege eller uhandterlege i norsk. Poenget er rett og slett at dei normerte termene viser ein tendens til å vera meir morfologisk komplekse enn dei meir spontane og synonyme variantane som dei konkurrerer med i kvart termpar. Dette er utan tvil tilfelle i det vesle materialet vi ser på her.

Ifølgje pragmatisk og kognitiv teori skal motivasjon av den typen vi ser her, resultera i auka kommunikativ effektivitet: Språkbrukarane har ein tendens til å velja uttrykk som på eitt eller anna vis gjev att røynda, er meir relevante, eller er effektive i kommunikasjon på annan måte. Men prisen er at dei er lengre, dvs. språkleg mindre økonomiske. Konkurransen mellom dei to omsyna resulterte i alle fall i to ulike register, kvar med ulik kommunikativ effekt:

- Det systemrette norskspråklege registeret, prega av allmennorsk morfologi og vekt på transparens: Det fungerte kanskje spesielt godt i ein innlærings- eller opplæringsprosess, samstundes som dette sett frå utsida kunne bidra til at språksamfunnet ikkje vart språkleg splitta. Preget av ”særsmål” vart altså mindre synleg.
- Det gruppespesifikke blandingsregisteret, som – NB – ikkje var norvageringsløyserar, men blandingskode. Pragmatisk sett har dei engelske orda den fordelan av dei er kortare enn dei systemrette motsvara. Det er dette som er viktigast for brukarane når dei er skikkeleg sosialiserte inn i kulturen og har tileigna seg den kunnskapen som høyrer til.

Denne registerblandinga har òg ein paradoksal sosial effekt: Det som har vore kalla ”borekulturen” har ei sterk motstandskraft mot språklege endringar, og er kjend for å halda stand mot fornorsking. Det var berre blandingsregisteret som kunne fungera som teikn på fullverdig sosialisering. Den systemrette fornorskingstrategien kan altså fungera samlande på språksamfunnet, men brytingsproblema og konfliktane vert lesste over på brukargruppene. Samstundes som ein samlar *språksamfunnet* på grunnlag av ’god norsk’, risikerer ein å kløyva *diskurssamfunnet*, som identifiserer seg med blandingsregisteret.

Frå ein terminologisk synsstad fører denne språkbrytinga til endå eit paradoks, nemleg til synonymauke og auka variasjon, medan målet var det motsette. Målet om eit einsarta og terminologisk homogent oljespråk var altså både overoptimistisk og urealistisk, men dette er ein lærdom som alt terminologi- og standardiseringsarbeid før eller seinare må ta inn over seg. Vi må såleis alt i alt sjå oljeterminologien som ein type språkvern med *relativ*, men ikkje *absolutt*, suksess.

Oljespråket — ein utdatert modell?

Det er truleg alltid meir ”spektakulært” å kunna visa til erobring av domene enn å bidra til å hindra domenetap eller vedlikehalda og utbyggja domenet i ein langsiktig ”driftsfase”.

Det ligg innebygd i sjølve retorikken at 'erobring' er meir interessevekkjande enn 'forsvar'. Symbolfunksjonen av det første norske oljeterminologiarbeidet var spektakulær fordi omfanget var så stort, og fordi sjølve næringa har så sterk samfunnsøkonomisk symbolverdi. I dag er det mange nye terminologiske utfordringar, men terminologiarbeid av den meir tradisjonelle typen er ikkje like spektakulært og får dermed ikkje like lett ein sterk symbolfunksjon.

Oljeterminologien er såleis eit effektivt døme på kva resultat som kan vera mogeleg å oppnå, kvalitativt som kvantitativt, under dei rette konjunkturane og med den rette politiske viljen. Nokon "universell" modell for terminologiarbeid er oljeterminologien derimot ikkje, og heller ingen "nasjonal" – tvert om ville det vera ei skadeleg avsporing om norsk terminologiarbeid generelt vart identifisert med oljeterminologien. Ein oljeøkonomi er som kjent ikkje universell, og i norsk samanheng er han dessutan tidsavgrensa.

Referansar

- Johnsgaard, Magnar. 1995. *Svart regn*. Oslo: Cappelen.
- Laurén, Christer & Johan Myking & Heribert Picht. 2002. Språk och domäner: ett förslag till taxonomi för domändynamik. I: *Fackspråk och översättningsteori. VAKKI-symposium XXII. Vasa 9.–10.2.2002*. Vasa: Vasa universitet. 225–233.
- Myking, Johan & Randi Sæbøe. 2002. Språkplanlegging, identitet og marknad – Nordsjøen som språkleg-kulturelt laboratorium. I: Andersen, Håkon & Sissel Lie & Marit Melhus (red.) *KULT – i kulturforskningens tegn. En antologi*. Oslo: Pax Forlag A/S. 18–196.
- Myking, Johan. 1998. "Kunnskap" som ikonisk variabel I: Laurén, Christer & Marianne Nordman (red.) *Nation och individ i fackspråk*. Vasa: Vasa universitet. 39–50.
- Oljeordliste*. 1982. Oslo: Norsk språkråd og Rådet for teknisk terminologi.
- Roald, Jan. 1985. Faglig sluttrapport. I: *Terminol. Sluttrapport fra et terminologisk prosjekt*. Norske språkdata 11. Bergen, UiB: Norsk termbank – Avdeling for norsk leksikologi. 6–29.
- Sandøy, Helge. 2000. *Lånte fjører eller bunad? Om importord i norsk*. Oslo: Cappelen. *Språknytt*. Oslo: Norsk språkråd.
- Sæbøe, Randi. 1999. Funksjon som forklaring – eksemplet norsk petroleumsterminologi. I: *Nordica Bergensia 20/1999*. Bergen: Nordisk institutt. 247–267.